

Warszawa, 16.12.2022

Dr hab. Sławomir Rzepka
Katedra Archeologii Egiptu i Nubii
Wydział Archeologii
Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej zatytułowanej:

The Southern Room of Amun in the Temple of Hatshepsut at Deir el-Bahari.

Its Decoration and Ritual Function in the Upper Courtyard Complex

napisanej przez mgr Katarzynę Kapiec

pod kierunkiem dr hab. prof. PAN Ewy Laskowskiej-Kusztal

przedstawionej do dalszych etapów postępowania doktorskiego na Wydziale

Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego

Dysertacja doktorska przedstawiona przez mgr Katarzynę Kapiec to obszerne studium na temat jednego pomieszczenia w kompleksie świątynnym królowej Hatszepsut w Deir el-Bahari. Tzw. Południowe Pomieszczenie Amona, położone na górnym tarasie świątyni, choć ma nieduże rozmiary, to dzięki dobremu stanowi zachowania dekoracji ściennej dostarcza bardzo bogatego materiału epigraficznego, którego dokumentację i analizę Autorka prezentuje w recenzowanej pracy.

Cele, jakie postawiła sobie w swojej pracy, Autorka określa następująco: „epigraficzna prezentacja i omówienie dekoracji tej sali oraz zdefiniowanie jej funkcji w świątyni [...] poprzez analizę motywów użytych w dekoracji, lokalizację tego pomieszczenia w świątyni oraz analogie w innych budowlach sakralnych w Egipcie w różnych okresach historycznych” (tom I, str. I).

Autorka podzieliła swoją dysertację na dwa tomy. Tom pierwszy (który został już opublikowany jako X tom serii *Deir el-Bahari*) to przede wszystkim zbiór dokumentacji. W najobszerniejszym rozdziale V („DECORATION OF THE SOUTHERN ROOM OF AMUN”, str. 32-169) Autorka skrupulatnie, scena po scenie, opisuje dekorację każdej ściany. Inskrypcje towarzyszące przedstawieniom są oddane w transkrypcji hieroglificznej, transliteracji i tłumaczeniu. Tak jak w całej świątyni Hatszepsut, także w Południowym Pomieszczeniu Amona niektóre partie dekoracji były w różnych okresach niszczone i/lub zmieniane. Tę nieraz bardzo złożoną sytuację epigraficzną udało się Autorce przejrzeć i oddać stosując rozróżnienia kolorystyczne, konsekwentnie używane w przerysach scen (na planszach i figurach) oraz w transliteracji i tłumaczeniu tekstów. Zastosowane konwencje kolorystyczne zostały objaśnione na stronie 32 – trochę szkoda, że odpowiednie legendy nie zostały też umieszczone na planszach, do których Autorka odsyłała już na stronie 1 tomu I.

Na bardzo wysoką ocenę zasługuje materiał ilustracyjny – każda ściana została przedstawiona na planszach w wersji fotograficznej i rysunkowej. Istotne detale ukazano w większej skali na figurach. Przerysy są doskonałej jakości – wszystkie detale reliefów, skuć i przekuć są rozpoznawalne. Dokumentacja fotograficzna na planszach jest mniej czytelna – zdjęcia są doskonałej jakości, ale mała skala na planszach utrudnia z nich korzystanie. Nie jest to oczywiście zarzut wobec Autorki – w papierowej publikacji jest to problem właściwie nie do rozwiązania. Pozostaje mieć tylko nadzieję, że dokumentacja fotograficzna w wysokiej rozdzielczości zostanie udostępniona w wersji elektronicznej, możliwej do skalowania.

Tom pierwszy obejmuje też rozdziały wprowadzające: „I. INTRODUCTION” (str. 1-5), „II. HISTORY OF RESEARCH IN THE SOUTHERN ROOM OF AMUN IN THE TEMPLE OF HATSHEPSUT AT DEIR EL-BAHARI”, (str. 6–24), „III. BUILDING HISTORY AND THE ARCHITECTURE OF THE SOUTHERN ROOM OF AMUN” (str. 25–30); „IV. STUDIES ON THE SOUTHERN ROOM OF AMUN”, str. 31”. Struktura i objętość tych rozdziałów rodzą pewne wątpliwości. O ile rozdziały I i III nie budzą żadnych zastrzeżeń i są niezbędne dla osiągnięcia deklarowanych celów pracy, to rozdział II jest niepotrzebnie tak obszerny. A jednocześnie nie znalazły się w nim informacje dla dociekających Autorki kluczowe, tj. historia badań nad dekoracją Południowego Pomieszczenia Amona. Te informacje zostały wydzielone do osobnego

rozdziału IV, który ma niecodzienną objętość (jak na jeden z sześciu głównych rozdziałów ponad dwustustronicowej monografii) jednej strony...

Ostatni rozdział w tomie I to „VI. ERASURES AND RE-CARVINGS OF THUTMOSE III BASED ON THE SOUTHERN ROOM OF AMUN”, (str. 170–190), referujący toczącą się od dziesięcioleci dyskusję o tym kiedy, dlaczego i jak Totmes III niszczył imiona i wizerunki Hatszepsut.

Cennym uzupełnieniem tomu I jest słownik (str. 191-207), dzięki któremu szybko można sprawdzić gdzie w inskrypcjach omawianego pomieszczenia pojawiają się różne egipskie terminy.

Tom drugi, znacznie obszerniejszy (478 stron), to analiza i interpretacja najważniejszych motywów pojawiających się w dekoracji Południowego Pomieszczenia Amona. Podzielony jest na 9 rozdziałów. Pierwszych siedem to omówienie istotnych partii dekoracji:

„I. FRIEZE OF OBJECTS”, (str. 1–20), „II. OILS AND LINEN”, (str. 21–176), „III. AMUN-RA-KAMUTEF”, (str. 177–220), „IV. AMUNET”, (str. 221–260), „V. ROYAL COSTUME AND INSIGNIA”, (str. 261–299), „VI. THE ROYAL KA”, (str. 300–341), „VII. CORONATION SCENE ABOVE THE OUTER GATE”, (str. 341–388).

Pewne zastrzeżenia budzi struktura logiczna podziału na rozdziały. Można odnieść wrażenie, że mamy tu do czynienia z siedmioma osobnymi tematami, tymczasem w rzeczywistości jest ich sześć. To co Autorka wydzieliła jako osobny, główny rozdział „II. OILS AND LINEN” powinno być podrozdziałem rozdziału pierwszego, ponieważ „oleje i płótna Iniane” nie są czymś odrębnym od „fryzu obiektów”, tylko one właśnie ten fryz tworzą. Można się domyślać, że Autorka chciała choć trochę zrównoważyć objętość kolejnych rozdziałów (rozdział II i tak ma aż 155 stron, połączony z rozdziałem I miałby ich aż 176).

Autorka w każdym z ww. rozdziałów przeprowadza dogłębną analizę poszczególnych motywów dekoracji. W bardzo systematyczny i chronologicznie uporządkowany sposób prezentuje materiał porównawczy z czasów przed panowaniem Hatszepsut (poczynając od Okresu Archaicznego), z okresu jej rządów oraz z czasów późniejszych, aż po epokę grecko-rzymską. Materiał porządkuje także pod względem kontekstu, świątynnego lub grobowego, a tę ostatnią grupę dzieli jeszcze na konteksty

królewskie i „prywatne”. Ogromna ilość zebranego materiału porównawczego i bardzo sprawne z niego korzystanie zasługują na najwyższe uznanie.

Tom drugi kończą rozdziały podsumowujące: „VIII. FUNCTION OF THE SOUTHERN ROOM OF AMUN IN THE TEMPLE OF HATSHEPSUT AT DEIR EL-BAHARI”, (str. 389–391).” i “IX. SUMMARY”, (str. 393-397). Autorka bardzo zwięźle podsumowuje w nich wyniki analiz z pierwszych siedmiu rozdziałów. Pozwalają jej one przekonująco wykazać, że program dekoracyjny Południowego Pomieszczenia Amona został skomponowany tak, by odzwierciedlać cykl dnia i nocy, oraz z tym cyklem powiązaną koncepcję regeneracji i odrodzenia.

Tom drugi kończy obszerna lista bibliografii (str. 402-466) oraz spisy plansz, figur i tabel. Brakuje, niestety, indeksów osobowych i rzeczowych, które czytelnikowi ułatwiłyby wyszukiwanie konkretnych informacji w ogromnym materiale zebranym przez Autorkę.

Omawiana praca stoi na bardzo wysokim poziomie, pewne potknięcia się w niej jednak zdarzają. Obok kilku wyżej wspomnianych można jeszcze wymienić:

- Sposób odsyłania do konkretnych rozdziałów pracy. Autorka swoje rozdziały i podrozdziały numeruje według logicznego systemu: rozdział główny oznaczony cyfrą rzymską, podrozdziały coraz niższego rzędu kolejnymi cyframi arabskimi (np. na str. 73-79 w tomie I znajduje się podrozdział „V.5.2.2.1.1. DECORATION OF THE FOURTH CHEST”). Niestety w tekście, kiedy odsyła do jakiegoś rozdziału, Autorka te numery pomija i podaje tylko tytuł rozdziału. Nie ułatwia to czytelnikowi zadania, tym bardziej, że nie zawsze tytuł jest przytoczony precyzyjnie. Np. na str. 184 w tomie I jest odsyłacz: „see chapter DECORATON” – w pracy nie ma rozdziału o takim tytule, tu najwyraźniej chodzi o rozdział „V. DECORATION OF THE SOUTHERN ROOM OF AMUN”.

- Zdarzają się też odsyłacze ewidentnie błędne. W tomie 1, na stronie 186, w przypisie 288 jest: „See no. 8 in the chapter PROCESS OF ERASURES AND/OR RE-CARVINGS OF THE FIGURES AND NAMES OF HATSHEPSUT”. Tymczasem najwyraźniej chodzi tu o podrozdział “VI.2. METHODS AND EXTENT OF ERASURES

AND RE-CARVINGS OF THE NAMES AND FIGURES OF HATSHEPSUT”. Ten błąd jest jeszcze dwukrotnie powtórzony w tekście głównym na stronie 186.

- Zdarzają się też pomyłki w odsyłaczach do ilustracji: w tomie II, str. 38 jest odsyłacz do „Fig. 14”, a powinien być do „Fig. 13”.

- W tomie II brak Figury 19.

- W tomie II, na str. 3 Autorka pisze: „linen lists, known from the slab stelae dated from the Second/Third dynasty up to the Fifth dynasty”. O ile „listy płócien” występują od 2 do 5 dynastii, to tzw. „slab stelae” ograniczają się tylko do czasów panowania Cheopsa. Ten sam błąd jest powtórzony na str. 139.

- Tom II, str. 140: archiwa Ranferefa są opisane jako należące do dynastii 4 (a nie 5)

- Drobne pomyłki w tekście, np. t II, str. 227 jest: „fifteen attestations of Amunet’s presence”, powinno być: “thirteen attestations...”

- Drobne nieścisłości logiczne; w t. II, str. 110 Autorka pisze, że przedstawionych zostało 7 rodzajów płótna, tyle że nazwa siódmego rodzaju tylko częściowo się zachowała. W kolejnym zdaniu czytamy jednak, że ta niezachowana nazwa to najprawdopodobniej „jdmj” – wówczas byłoby 6, a nie 7 rodzajów płótna. Podobna nieścisłość występuje w tym samym tomie, na str. 21, gdzie mowa jest o tym, że przedstawiono siedem rodzajów olejów. Nazwa jednego się nie zachowała – Autorka (chyba bezpodstawnie) zakłada, że musi to być inny rodzaj, niż któryś z sześciu o zachowanych nazwach.

- Zdarzają się literówki, które wyglądają na efekt używania automatycznego sprawdzania pisowni w edytorze tekstu. Np. wielokrotnie zamiast „statue” jest „statute” (t. II, str. 223, 246), albo „combing” zamiast „combining” (t. I, str. 32).

Wszystkie powyższe uwagi dotyczą błędów bądź nieścisłości naprawdę mało istotnych (zostały tu wyliczone tylko po to, by ułatwić Autorce usunięcie ich podczas przygotowania drugiego tomu dysertacji do publikacji). W najmniejszym stopniu nie wpływają one na bardzo wysoką ocenę pracy.

Tom pierwszy jest przede wszystkim świadectwem wielkiej staranności dokumentacji epigraficznej wykonanej przez Autorkę. Tom drugi dowodzi jej wielkiej erudycji i dojrzałości badawczej, która pozwoliła jej uzyskać przekonujące odpowiedzi na ciekawe pytania badawcze.

Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że przedstawiona rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 13.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65 poz. 595 z późn. zmianami) oraz w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 I 2018 w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, postępowaniu habilitacyjnym oraz postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. z 30 I 2018, poz.261) i wnioskuję o dopuszczenie mgr Katarzyny Kapiec do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Sławomir Kieplu